

Konec války v Chanovicích v roce 1945.

Na počátku roku 1945 stojí sovětská vojska na hranicích bývalé Československé republiky, v Polsku začíná Viselsko – oderská operace. Na západní frontě spojenci přes Rýn vstupují do Německa, v Ardenách americká armáda zastavuje poslední zoufalý německý pokus o protiútok. Před nezadržitelně se valící Rudou armádou ustupují na západ desetitisíce uprchlíků přes území Protektorátu. I naším krajem projíždí denně kolony bývalých „nadlidí“ v nákladních automobilech, v povozech tažených koňmi, na kolech i pěšky, jen se zbytky nejnужnějšího majetku. Jsou ubytováni většinou ve školních budovách. Je pořizován soupis bytů a vícepokojové byty zabírány. V zabraných bytech jsou ihned umístěni uprchlíci. Každá domácnost musí odevzdat 1 hluboký talíř, nůž, vidličku, lžíci, větší hrnec a mísu. O stravování uprchlíků se musí povinně starat obec. V Chanovicích je 14. února ubytováno 72 uprchlíků ve škole, zabrán kabinet a třídy v prvním patře. Učební pomůcky musely být vystěhovány na půdu. Učitelé mají na starost zásobování. Nechvalně proslulým byl té době chanovický vrchní četnický strážmistr František Okrouhlík, místními přezdíváný „Štítonoš“, který byl od 28. 9. 1944 nositelem německého *Čestného štítu Protektorátu Čechy a Morava*. Okrouhlík objížděl okolní obce a zuřivě kontroloval péči o uprchlíky. Dokonce několikrát udal učitele pro „*neuctivé chování k národním hostům*“. Díky tomu proběhla v Chanovicích německá kontrola, kterou vedl příslušník kriminální policie, esesák Ketz. Uprchlíci si stěžovali na řídícího učitele Berana i na majitele zámku Goldegga. Ketz se v Chanovicích choval velice agresivně, rozkopával dveře ve škole a vyhrožoval řídícímu učiteli zatčením. Nakonec se značně opil v místním hostinci. Řídící učitel Beran nakonec zatčen našťastí nebyl.

V posledních měsících války spojenecké letectvo zvýšilo na maximum svou aktivitu. Útoky na vojenské konvoje, vlaky, železniční uzly, muniční a zbrojní závody byly na denním pořádku. Nálety bombardovacích svazů mířily zpravidla na významná německá města a centra průmyslové výroby. V našem kraji operovali převážně stíhací letci, zvaní hloubkaři nebo kotláři (jedním z jejich cílů byly útoky na kotle parních lokomotiv). Úkolem hloubkových letců bylo v první řadě ochromení dopravy a tím zásobování v týlu německé armády. Hloubkaři útočili na ustupující kolony, vlakové soupravy a dopravní uzly. Většinou před samotným útokem předpisově několikrát zakroužili nad cílem, aby dali šanci uniknout lidem, bohužel útoky se neobešly bez obětí na životech, často i civilních. Američané používali k útokům v jihozápadních Čechách nejčastěji stíhačky Lockheed P-38 „Lightning“, Republic P-47 „Thunderbolt“ a North American P-51 „Mustang“. V druhé polovině února 1945 se s postupem fronty posunulo i operační pásmo spojeneckých letců na české území. Nálety hloubkařů se nevyhnuły ani Horažďovicku a to především díky železniční trati Horažďovice Předměstí - Klatovy. Již od 22. ledna 1945 byl díky náletům zastaven provoz rychlíků a spěšných vlaků.

V železniční stanici Olšany (dnes Pačejov) na trati Plzeň-České Budějovice byl od 22. dubna 1945 deponován nákladní vlak s dvaceti vagony naloženými spisovým materiálem a psacími stroji evakuovanými z německého ministerstva letectví. Dne 24. dubna 1945 na něj mezi 13.30 a 13.45 zaútočili ze severu čtyři hloubkaři. Kulometnou palbou zapálili čtyři vagony a tři prázdné cisternové prostříleli. Z německé posádky nebyl nikdo zraněn. Předtím však dopadly dvě pumy do obce poblíž řeznictví Jana Mautvice a obchodu se smíšeným zbožím Václava Zachardy. Jeho 11letá dcera Božena Zachardová byla raněna do nohy, střepiny usmrtily 15letého Josefa Švehlu. Tlaková vlna rozbila u obou domků okna. Podle štábního strážmistra Emanuela Podskalského obě děti doplatily na svou zvědavost – během útoku vyběhly ven. Jak dále vypověděl, na místo přivolaným hasičským jednotkám z okolí se nepodařilo dostat požár pod kontrolu, pouze se snažily háky stahovat balíky z vagonů na zem. Hasiči

zjevně projevovali nechuť zachraňovat německý majetek. Malé venkovské nádraží v Olšanech postihl druhý nálet 26. dubna 1945. Osm stíhaček se objevilo asi v 16 hodin. Terčem jejich útoku se stal pravděpodobně nákladní vlak s municí a zbraněmi, který zde byl delší dobu odstaven. Celkem bylo poškozeno 38 vagonů (žádný překvapivě neshořel, ani nevybuchl), jeden byl vykolejen a z dalšího vytekla nafta. V okolí stanice bylo napočítáno 18 kráterů od pum. Ve staniční budově a okolních domech bylo rozbito 280 okenních tabulí. Škodu utrpělo i hospodářské družstvo, četnická stanice a hostinec pačejovského rolníka Václava Káby, v němž bylo přerušeno elektrické vedení, a měl proděravělý strop. Útok si vyžádal dvě oběti. Podle Emanuela Podskalského, který sloužil na zdejší četnické stanici, bylo svrženo dokonce 41 pum, z nichž 19 zasáhlo kolejiště. Následkem toho byla v Olšanech zcela ochromena železniční doprava.

2. května nechává řídící učitel Beran ušít u paní Bláhové v Chanovicích velkou československou vlajku pro školu a asi 20 malých vlajek pro výzdobu obce. 5. května 1945 vzniká v Chanovicích Národní výbor pod vedením Josefa Holuba. V deset hodin dopoledne přichází na poštu telegrafická zpráva o převratu a jsou po šesti letech vyvěšeny československé vlajky. Národní výbor přejímá výkonnou moc, do služby se hlásí mladí muži a bývalí prvorepublikoví vojáci. Shánějí se schované zbraně, bohužel je to jen několik loveckých pušek a pár pistolí. Vojenským velitelem Chanovic je ustanoven záložní podporučík, řídící učitel Josef Beran. Lidé strhávají německé nápisy z obchodů a hostinců. Skromně ozbrojené hlídky střeží příjezdové cesty do obce. Dle pokynů horažďovického národního výboru je odzbrojen a zajištěn majitel zámku velkostatkář František Goldegg a jeho host, hrabě von Bailou. Oba dva nesmí opustit chanovický zámek. Z Horažďovic přichází i pokyn k mobilizaci 10 ročníků bývalých vojáků. V Chanovicích se přihlásilo 11 mužů, včetně Josefa Holuba, kterého vystřídal ve vedení Národního výboru Josef Rodina. Mobilizovaní vojáci odjeli autem zabaveným hraběti von Bailou 6. května v ranních hodinách do Horažďovic. Zde byli zorganizováni do čtyř spolu s branci z Dobrotic, Újezda a Nové Vsi. Velitelem byl ustanoven řídící učitel Josef Beran. Po obdržení rozkazů a menšího množství zbraní se vrátili do Chanovic, kde v následujících dnech prováděli strážní službu, hlídkování v okolních lesích a odzbrojovali prchající německé vojáky. Věci zabavené německým vojákům a zastřelenému hraběti von Bailou pak byly skladovány v prázdné třídě ve škole a 10. května odvezeny na posádkové velitelství do Horažďovic.

6. května dopoledne, právě když probíhala v kostele mše svatá, přijeli do Chanovic na motocyklu dva muži (samozvaní partyzáni Viktora a Šilhavý). Na prostranství před zámek vyvedli barona Františka Goldegga a jeho přítele, italského šlechtice Carla von Bailou (1908-1945), který byl od dubna se svou rodinou na návštěvě na zámku. Viktora a Šilhavý nutili šlechtice provádět „klencáky“ a i přes protesty přihlížejících místních obyvatel a hlavně velitele zdejší mobilizované vojenské čety Josefa Berana do nich nakonec vystřelili dávku ze samopalů. Von Bailou byl na místě mrtev, František Goldegg s průstřelem břicha podlehl zranění druhý den ve strakonické nemocnici. Dle pamětníků nebyl Goldegg žádný německý přísluhovač, naopak mezi místními lidmi byl znám jako člověk ochotný pomoci v nouzi. Celý akt poprav byl patrně dílem omylu, Šilhavý a Viktora byli najati bývalým lesním hajným R. B., který si chtěl vyřídit účty se správcem zámku Židlickým (který v roce 1944 přistihl hajného při defraudaci a propustil ho), osobně ho však neznali. Tak došlo k osudové záměně osob, Goldegga považovali za Židlického a barona von Bailou k exekuci „přibráli“. Řídícímu učiteli Beranovi, který se snažil popravě zabránit, vyhrožovali vrahové také zastřelením. Po činu ujeli na motocyklu. Vdova po baronu von Bailou se svými malými dětmi po incidentu utekla do Horažďovic, kam v té době dorazily první americké jednotky. Následujícího dne přijela do Chanovic americká vojenská policie, která celý incident vyšetřovala. Zámek

byl v té době již označen nálepkami „*Státní majetek*“... Carl von Bailou byl pohřben 8. května 1945 za asistence americké vojenské policie do samostatného hrobu na chanovickém hřbitově, Baron Goldegg byl pohřben do rodinné hrobky 16. května 1945. V šedesátých letech byly ostatky barona von Bailou exhumovány a patrně uloženy do rodinné hrobky Goldeggů. Krátce po činu byl vypátrán jeden z vrahů, Šilhavý (který ještě „stačil“ jako samozvaný velitel „partyzánů“ zastřelit čtyři zajaté německé vojáky v Nekvasovech) a při obklíčení četnictvem v lomu u Maňovic spáchal sebevraždu zastřelením. Druhý z vrahů, Viktora, v poválečném chaosu zmizel v pohraničí u Karlových Varů, později měl nehodu na motocyklu, při které přišel o nohu. Oba muži měli již před válkou bohatou kriminální minulost a o žádné „partyzány“ nešlo, byli to v podstatě najatí vrazi. Vdova Angela von Bailou se svými dětmi byla umístěna v uprchlickém táboře ve Vilshofenu v Německu, kde se setkala se svými rodiči. Později se rodina přestěhovala do Švýcarska a v roce 1949 do USA. Ve Spojených Státech žije rodina von Bailou dodnes.

Okolo druhé hodiny odpolední se konečně v Horažďovicích na silnici od Sušice objevují první tanky a džípy. Na pancéřích mají kromě bílé hvězdy ještě bílou čtyřku a bílý trojúhelník. To jsou symboly legendami opředené 4. obrněné divize americké armády (4th Armored Division), která pod velením generálmajora W. Hoge získala svou slávu u belgického města Bastogne. Spolu s tankisty vstupuje do Horažďovic i neméně slavná 90. pěší divize, přezdívaná Tough Ombres (Tvrdí hoši). Američané projíždějí Horažďovicemi více než dvě hodiny. Kolona vozidel, která je dlouhá asi 20 kilometrů, čítá mimo tanků, polopásových vozidel, nákladních aut a malých džípů také jeřáby, mostní vozy a buldozery. Jedna její část pokračuje směrem na Velký Bor, další část okolo kláštera směrem na Blatnou. Tato část kolony směřuje na Prahu. Geniální a urputný stratég, velitel 3. americké armády generál G. S. Patton má jasné plány. Se 4. obrněnou divizí od jihu, s 16. obrněnou divizí od západu a ve směru od Karlových Varů s 9. obrněnou divizí pokračovat do samého středu Čech a proniknout do hlavního města. Pattonovy tanky byly na některých místech pouhé dvě až tři hodiny jízdy od bojující Prahy. Bohužel ještě ten den přišel jasný a tvrdý rozkaz od Eisenhowera. Dodržet Spojenci předem dohodnutou demarkační linii, která se táhla v ose Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice. Osvobození Prahy tak zůstalo Sovětské armádě, a jak historie posléze ukázala, ovlivnila tato událost na dlouhých 44 let i celý vývoj v Československu. Americké tanky se tak v podvečer 6. května stahují za demarkační linii.

Čelní jednotky americké armády postupují dále směrem k demarkační čáře a osvobozují další obce v našem kraji. Od místních spojek jsou hlášeny zprávy o silném uskupení plně ozbrojených německých vojáků v Nekvasovech, kteří ráno obsadili obec. Na místo se ihned vydávají jednotky 358. pluku 90. pěší divize spolu s několika tanky 4. obrněné divize, jejichž postup byl rozkazem zastaven ve Velkém Boru. Situace je velmi napjatá, ale nakonec se bez boje vzdává asi 1200 vojáků Wehrmachtu a SS. V ranních hodinách 7. května 1945 jsou odváděni přes Oselce a Lažany Defurovy do zajateckého tábora v Horažďovicích.

Po vydání rozkazu k zastavení postupu na Prahu se v odpoledních a večerních hodinách 6. května čelní jednotky stahují z osvobozených obcí do táborů ve Svěradicích, Velkém Boru a v Horažďovicích. V následujících dnech krajem neustále projíždí americké hlídky, v součinnosti s místním obyvatelstvem zajímají prchající Němce. Zajatci jsou po stovkách umísťováni do zajateckého tábora u velkoborské zastávky.

Od 10. května 1945 jsou americkou armádou již obsazeny všechny obce v okolí. Do Chanovic je přesunuta posádka 357. praporu americké 90. pěší divize. Vojáci byli ubytováni na zámku, ve škole a u obyvatel po chalupách. V Chanovicích bylo umístěno velitelství a rota D, v Bezděkově rota A, v Dobroticích rota B, v Kadově a Lnářském Málkově rota C. Úkolem jednotek bylo střežení demarkační čáry, silniční zátarasy a zadržování ustupujících německých vojáků. V tomto úseku demarkační linie se snažilo přecházet do americké zóny také velké množství vojáků Ruské osvobozené armády, tzv.

Vlasovců. Podle dohod se sovětskou stranou byli Američané povinni vracet všechny Vlasovce zpět do sovětské zóny. Jen 12. května 1945 tak bylo americkými hlídkami zadrženo a vráceno za linii 2.500 Vlasovců. Američané si pobyt v Chanovicích velmi chválili, hlavně velkou srdečnost místních obyvatel. Každý den byla pořádána zábava s hudbou a tancem, v chanovickém kostele byla sloužena pro americké vojáky katolická i protestantská mše. Američtí velitelé zmiňují přátelskou atmosféru v obci i v oficiálních vojenských hlášeních. Stejně tak místní obyvatelstvo vzpomíná na americké vojáky velmi srdečně. 15. května 1945 byla 90. pěší divize převelena z našeho kraje zpět do Německa a američtí vojáci tak opustili i Chanovice.

20. května 1945 přijela do jihozápadních Čech se svými tanky Cromwell Československá samostatná obrněná brigáda z Anglie. Příslušníci obrněné brigády od října 1944 do konce války bojovali u obleženého francouzského přístavu Dunkerque, který byl, ač obklíčen, v moci německých vojsk. 189 čs. vojáků při obléhání padlo, ti jsou pohřbeni na vojenském hřbitově v Adinkerke. Obléhající vojska neměla prostředky, které by umožnily rozhodnou ofenzívu a dobytí města, chybělo letectvo, ženijní jednotky apod. Pro postupující britské a americké jednotky však bylo dostačující, že čs. brigáda znemožnila silnému uskupení německých armád únik z obleženého přístavu. Německá posádka Dunkerque se vzdala až po kapitulaci celé německé armády 8. května 1945.

Vojáci čs. brigády byli umístěni v prostoru mezi Klatovy, Nepomukem a Horažďovicemi, kde převzali prostor na demarkační čáře. Velitelství jednotky bylo ve Stříbrných Horách (dnes Nalžovské Hory). Úkolem brigády bylo obsadit demarkační čáru, bránit překročení této linie všem osobám německé národnosti i vojákům tzv. Vlasovovy armády, a vyčištění prostoru svého úseku. Z operačního rozkazu brigádního generála Aloise Lišky: *„Němečtí zajatci, tzv. Bílí Rusové (míní se vlasovci) nebo evakuovaní příslušníci Říše a spojeneckých států, ať jednotlivě nebo ve skupinách, nesmí překročit demarkační čáru do pásma Čs. samostatné obrněné brigády. Podaří-li se některým z nich vniknout do sestavy Čs. samostatné obrněné brigády a budou-li zde zadrženi, musí být ihned vráceni zpět a předáni sovětským jednotkám. O osobách výše uvedených skupin žijících v nynější době v pásmu Čs. obrněné brigády bude rozhodnuto později.“* Brigáda podléhala velení amerického V. sboru a byla zásobována pohonnými hmotami a proviantem americké armády. Opět hovoří operační rozkaz: *„Upozorňuji na to, že místní obyvatelstvo prožilo šestiletou okupaci. Proto šetřete co nejvíce soukromý majetek, zvláště pole a louky. Darů od místního obyvatelstva, i když jsou nabízeny s radostí, přijímejte co nejméně. Nezapomeňte, že venkov musí zásobovat lid ve městě, který je odkázán na dosud nedostatečné přiděly potravin a na zásobování z venkova.“* Ještě v posledních květnových dnech docházelo k přestřelkám se zbytky ustupujících německých vojáků, kteří se skrývali v lesích a přepadávali civilní obyvatelstvo s cílem získat potraviny a ošacení.

Dislokace jednotek se podle úkolů na demarkační čáře několikrát změnila. V Chanovicích byl od 23. května do 11. září 1945 umístěn Tankový prapor 2. Vojáci byli ubytováni v zámku a ve škole. Dílny 2. praporu sídlily v Újezdě a motoprapor v Lažanech Defurových. Jestliže byla americká posádka chanovickými občany velmi oblíbená, o příslušnících čs. brigády to platí dvojnásob. Brigádníci organizovali pro místní obyvatele různé akce, tancovačky a koncerty. Vznikala přátelství, která přetrvala mnoho let. Podle slov mnohých obyvatel *„jako by s brigádníky do vesnice přišel nový život“*. Například 2. července 1945 uspořádali brigádníci v Lažanech Defurových vzpomínkovou oslavu památné bitvy u Zborova. Výtěžek z každé taneční zábavy byl brigádníky darován na nákup nových školních potřeb. Někteří vojáci brigády se během svého pobytu na Horažďovicu oženili s místními dívkami, někteří se usadili v okolí natrvalo, jako např. Vladislav Válek a Osvald Moučka v Horažďovicích, František Vavrečka v Myslívě, Pavel Boček v Chanovicích, František Kulich v Týnci, Petr Haferník ve Lnářích nebo Viliam Buzinkay v Blatné. Svatbu měl 29. června 1945 v Kasejovicích i nadporučík Jan Kuttelwascher, který si vzal sestru kasejovického děkana V. Němce. Svatby se zúčastnil i mladší bratr ženicha – slavné letecké eso z bitvy o Británii, nejúspěšnější český pilot RAF Karel Kuttelwascher.

Po roce 1948 se příslušníci obrněné brigády stali terčem komunistické perzekuce. Mnozí z nich byli bezdůvodně pozavíráni do pracovních lágrů, mnozí donuceni k emigraci. Bývalí vojáci, kteří prolévali krev za svůj národ a jeho svobodu, nesměli vykonávat jiná než dělnická povolání. Válečné hrdiny však nedokázala zlomit ani komunistická zvůle. Pravidelně organizovali své srazy, několik z nich se uskutečnilo v osmdesátých letech i v Horažďovicích v hotelu „Zlatý jelen“.

Josef Chalupný, 4/2020.

Chanovická náves v květnu 1945.

Československá samostatná obrněná brigáda v areálu zámku v Chanovicích.

Osvoboditelé v hospodářském dvoře statku v Újezdu u Chanovic.

Spojenecká vojska na návsi v Černicích.

Náves v Defurových Lázních v květnu 1945.